

PETŐ MÁRIA
DOMENICO SESTINI
MÁSODIK MAGYARORSZÁGI UTAZÁSA

Az olasz tudós és utazó első magyarországi útjáról e kiadvány előző számában (TBM XXV.) már megjelent egy ismertetés, mely kiemelten foglalkozott Sestini 1780 nyarán tett pest-budai látogatásával.¹ Életrajzírója, Tullio Monaldi közlése szerint² – és maga a szerző is több ízben említi –, hogy Bécsből Konstantinápolyba történő visszatéréséről is készült egy útinapló *Descrizione del viaggio fatto da Vienna per il Danubio insino a Rusciuk, e di là per terra insino a Varna, dove il Mar-Nero mi resi a Costantinopoli* (Berlin, 1807. 74.) címmel. Nemrégiben sikerült hozzájutni ehhez a munkához, amely a magyar kutatásban eddig teljesen ismeretlen volt. Talán azért nem merült fel a visszatérésről szóló napló létezése az utazásával foglalkozó kutatók gondolatában, mert Sestini a nálunk legismertebb munkájában, a *Viaggio curioso-scientifico-antiquario per la Valachia, Transilvania e Ungheria fino a Vienna* című könyvében közöl egy írást *Itinerario per guida dei viaggiatori, che vaghi sono di far viaggio per alcune parti dell' Ungheria e della Transilvania* címmel, s minthogy Pozsonytól Nagyszebenig közli az adatokat, úgy tűnhetett, mintha ez a visszautazásról szólna. Időközben sikerült azonosítani ennek a műnek a forrását, ez pedig nem más, mint Johann Lehmann: *Reise von Pressburg nach Hermannstadt* (Leipzig, 1785) című könyvének olaszra fordított, kivonatos változata. Sestini Itinerariójában semmiféle utalás nem található arra vonatkozóan, hogy a szöveget mástól vette át, úgy tűnik, hogy abban a korban a szerzői jogot még nem vették olyan komolyan, mint manapság. Az átvétel ténye akkor derült ki, amikor Sestini bibliográfiáját,³ melyet a *Viaggio curioso...* könyvéhez mellékelte, átnéztük és ellenőriztük. Különös módon a szerző korábban, 1807-ben jelentette meg a visszatéréséről írott naplóját, míg az odavezető útjáról készített csak az utazás után 35 évvel később, 1815-ben. A késedelemre talán személyes okok vezették. 1778-ban érkezett Konstantinápolyba,⁴ és itt ismerkedett meg Sir Robert Ainslye-vel, a Portához kirendelt brit követtel, akivel barátságot kötött, és aki megbízta azzal, hogy éremgyűjteményét gyarapítsa és rendezze. E célból több utazást tett az akkori török birodalom területén, érmeket vásárolt, melyeket a követ gyűjteményében helyezett el. Egy rövid ideig Bukarestben tartózkodott Ypsilanti fejedelem udvaránál az olasz levelezés titkárának minőségében, de mivel akkori megbízatásával nem volt elégedett,⁵ továbbutazott Bécsbe, hogy ott numizmatikai tanulmányokat folytasson. Sestini 1780. július 16-tól augusztus 25-ig tartózkodott Bécsben, ahol ismeretséget kötött a kor neves numizmatikusaival, majd innen tért vissza Konstantinápolyba, hogy eleget tegyen mecénása megbízásának, azaz hogy feldolgozza és publikálja az éremgyűjteményét. Feladatát elvégezte, és 4 vaskos kötetben jelentette meg ezt a munkát 1789–90 között.⁶

Időközben, 16 évi barátság után, kapcsolata megromlott a brit követtel, s ez a körülmény nagyon bántotta szerzőnket. Az 1815-ben megjelent *Viaggio curioso...* című munkájának ógörög nyelvű mottója – „Sokan, akik barátoknak látszanak, nem azok, akik meg nem látszanak, azok. A bölcs dolga tehát, hogy mindegyiküket megismerje. Őrizkedj azok barátságától, akiknek a szándéka kétes.”⁷ – minden valószínűség szerint Ainslye-re vonatkozik. 1792-től nem is tért többé vissza Konstantinápolyba.

A *Viaggio curioso...* befejező sorai bécsi megérkezését, szálláskeresését idézik fel, a második napló pedig a visszatérés, az elutazás megszervezésével kezdődik. A Bécsben eltöltött másfél hónapról Sestini sem itt, sem máshol nem számolt be.

Második, Magyarországon keresztül vezető útját szerzőnk vízi úton, a Dunán hajózva szándékozott

megtenni. 1780. augusztus 25-én akart Bécsből elindulni, ezért már az előző napon a hajóra hordatta poggyászát.

Az indulás délután 5 órára volt kitűzve, s mivel Sestini nem akarta elvesztegetni az egész délelőttjét, 11 óra felé elment a jezsuita kollégiumba, hogy részt vegyen azon a természettudományi előadáson, amelyet Well professzor tartott azokról az állatokról és ritka madarokról, melyek példányait kitömve őrzik e kollégium szertárában.

A gyűjtemény igen gazdag volt annak ellenére, hogy csak négy év telt el az alapítása óta. Mikor itt végzett, már délután 2 óra múlt, és hajóra kellett szállnia. Az erős szél miatt azonban a hajómester nem tudta vállalni az indulást, csak a következő nap reggelére. Sestini nem akarta kihasználatlanul tölteni a délutánt, ezért elment a botanikus kertbe, ahol Jaquin úr igen szívélyesen fogadta. Szerzőnk itt dr. Ingenhousszal is találkozott. Sestini megemlíti lábjegyzetében, hogy mindhárom professzor, akikkel Bécsben megismerkedett, már meghalt, mire útinaplóját publikálta.

Augusztus 26-án, szombaton a szél már elállt, és reggel 5 órakor végre elindultak. A hajó farakományt szállított, melynek felügyelője vagy felvásárlója („fattore”) Mustafa-Agà janicsár volt. Az efféle bárkák Ratisbonából (Regensburg) jöttek, és Belgrádig hajóztak, megrakva üvegáruval és csecsebecsével. Az ő bárkájuk hosszú és lapos volt, közepén egy fedett kis bódéval. Mustafa-Agà-t kikísérték bécsi török barátai, jó utat kívántak neki, miközben Mohamed zöld zászlaját lengették.

A hajó úgy nézett ki, mint Noé bárkája, s mintha Bábel tornyában lettek volna, az utazóközönség annyiféle nyelven beszélt. Törökök, görögök, örmények, zsidók, szerbek, oláhok, németek, morvák, csehek, magyarok – és az egyetlen olasz, Sestini – utaztak a hajón. Azok az emberek, akik faárut szállítottak, nem fizettek semmit, de evezniük kellett az úton. Szerzőnk, aki a török portai követek módjára öltözködött („vestito alla tartara”), és ismerte a török nyelvet, megegyezett Mustafa-Agà-val, a jó muzulmánal – akivel együtt pipázott, evett-ivott, kávézott –, hogy 10 piaster fejében gondoskodik ellátásáról egészen Belgrádig.

Reggel fél hatkor elhagyták Bécset, látták Leopold-Stadt szigetét, Neubreit új bástyáját, ahol éppen tűzserégi gyakorlatot tartottak. Majd Petronell és Deutschaltenburg következett, azután Hainburg, és egy óra múlva balról megpillantották a Morava folyót, amely elválasztja Magyarországot Moráviától. Ott, ahol a Morava a Dunába ömlik, Dévény vára látszik, teljesen romba dőlve. A település a Pálffy grófok birtoka volt, a környéken szőlőt műveltek. Lent a Dunánál németek és osztrákok éltek, templomuk és parókijuk is volt. Itt ki kellett kötniük, mivel itt volt a vám, ez öt óra hosszáig vette igénybe őket, ezután 7 órakor érték el Pozsonyt. Itt kikötöttek, másnap reggel, jó korán Sestini elment a várba. Mint megállapítja ez egy kvarchegység tetején áll és tetszetős szőlők veszik körül. Kis dombok követik, amelyek a Kárpátok hegláncához tartoznak. A vár Albert herceg és felesége, Krisztina székhelye és itt őrzik a magyar Szentkoronát és az uralkodói jogart. Sestini nagyon szerette volna megtekinteni ezeket, de mivel őrszem vigyázta, nem láthatott semmit, csak az előszobáig jutott el. Pozsony vára – mint írja – méltó az utazók figyelmére, középületek és templomok díszítik, sőt még palotái is vannak, köztük Batthyány kardinálisnak, a város érsekének pompás palotája. Ami a szórakozásokat illeti, szerzőnk megemlíti a nemzeti színházat és a minden vasárnap megrendezésre kerülő bikaheccet, de ez nem olyan híres, mint a spanyoloké. A dunai átkelésre egy jól megépített repülőhíd szolgál, ezen a város lakóinak szabad az átkelés, az idegenek egy csekély összeget fizetnek. Másnap reggel 6 órakor hagyták el a várost, majd a jobb parton megpillantottak egy falut, Halburgot.

A hajót német emberek kormányozták, s ezek tapasztalatlansága miatt zátonyra futottak a Csallóköz egy helyén, Vajka közelében. Ez a falu a bal parton fekszik, egy német mérőföldre Somorjától. Aztán jött egy magyar paraszt kis csónakján, aki azt állította, hogy rossz navigáció miatt feneklettek meg, és nagyon nehéz lesz lejönni a zátonyról, de egy hajós Sestiniék közül durván elzavarta. Ekkora sértést egy magyar egy némettől nem viselhetett el, mivel e körzet magyarjai szabadok voltak, vámot sem fizettek. A németek pedig, akik a hajót vezették, kiszállítottak minden utast kötelet húzni, hogy megmozduljon a bárka, de minden igyekezet hiábavaló volt. Vissza kellett menni azokhoz a magyarokhoz, akik a szige-

ten csépeltek, de ők a társukat ért sérelem miatt nem akartak segíteni, sőt még azokat is lebeszélték, akik hajlottak volna erre. A bécsi hajó kormányosai arra gondoltak, hogy némi borral vagy sörrel a magyarok megvigasztalódnak, ám ennek az ötletnek sem a rakomány török gazdáai, sem a társaság nem örvendezett. Azt gondolták, hogy ily módon megnyugtathatják a magyarokat, de azok, akik a leginkább gúnyolódtak rajtuk, nem tágítottak elhatározásuktól, hogy mindaddig mozdulatlanul hagyják őket, amíg a hajósok nem találják meg a fizetés módját, sőt azzal fenyegetőztek, elvágják a hajókötelet, hogy teljesen összetörjön a hajó.

Közben beesteledett, és már senki sem gondolt a parasztok fenyegetésére, sőt a hajósok a szokásosnál is többet ittak, minek következtében elaludtak, s a hajókötelet az ígéret és a fenyegetés szerint a parasztok valóban elvágták. Mikor Mehemed Agà, az utazásban részt vevő másik janicsár ezt megtudta, négy vagy öt lövést adott le a hajóról, anélkül hogy bárkit is megsebesített volna. Ezután kardot ragadott és a szárazföldre lépett, hogy bosszút álljon azon, aki elvágta a hajókötelet, mire a parasztok meg akarták kötözni és bíróság elé hurcolni, de Mehemed kiszabadította magát ezeknek a „mirmidonoknak” a kezéből. Ekkor Sestini megtalálta azt a két török kardot, melyet Konstantinápolyból hozott magával, amikor a Havasalföldre utazott, egy zsidó megragadta az egyiket, szerzőnknek meg odaszólt, hogy fogja a másikat és kövesse őt a szárazföldre. Sestini azonban meggondolta a dolgot, nem szállt ki a hajóról, és nyugodt szemlélője maradt az izraelita vitézségének. Szerzőnk nem tűnt túl bátornak ebben az incidensben, de végül is nem volt rá szükség, a parasztok visszahúzódtak kunyhóikba. Éjszakára őrseget állítottak a hajón, nehogy a sértettek visszajöjjenek és felgyújtják a bárkát. Másnap reggel a hajómester néhány forintnyi fizetség ellenében csigát hozott a parasztokkal, s ezzel lehúzták a hajót a zátonyról. Időközben értesítették a vajkai bíróságot, s a bíró meg is érkezett a helyszínre. Miután meghallgatta a feleket, Sestini az igazságtétel érdekében latinul közbeszólt, amire a bíró dühös szemmel így válaszolt neki: „Tace, quia leges nostras ignoras!” Végül is az arany csengése simította el az ügyet, a lövöldöző törököt 25 forintra büntették meg. Miközben a veszekedés folyt, Sestini inkább a szigeten sétálgatott, megfigyelte az itteni növényvilágot, elbeszélgetett egy asszonnyal, aki Polygonum avicularét (porcsinfű, madárkereserűfű) gyűjtött, és szerzőnk kérdésére azt a választ adta, hogy aranyér gyógyítására főzetet készít belőle.

Talán túl hosszadalmasan időztünk ezeknél a látszólag jelentéktelen eseményeknél, de ezek azok, melyek élővé teszik az olasz utazó naplóját. Előtte és utána többen is megtették a dunai hajóutat, az egyes városok leírása természetszerűleg hasonló, ezért lehet fontos az egyéni élmények közreadása, melyek egyúttal a XVIII. század végének közlekedési viszonyaira is kellőképpen rávilágítanak.

A szigetközi települések elhagyása után, augusztus 30-án Gönyűnél szálltak ki pihenni, az ottani postaállomáson ebédeltek meg. Ezután Neszmély irányába haladtak, és estefelé Komáromba érkeztek. Komárom tekintélyes várral bíró település, de a várba nem engedtek belépni sem törököt, sem zsidót, sem külföldit, így hát Sestini sem igen pályázhatott erre törökös öltözéke miatt. Mindemellett nagyon szeretne volna meglekinteni, ezért közölte a várnaggyal, hogy ő egyszerű utazó, és nem a ruha teszi az embert, („l'abito non fa il monaco” – a közmondás olasz megfelelője). Végül is a parancsnok megengedte neki, hogy belépjen, sőt még azt is, hogy lemásoljon két római kori feliratot, melyek az erődben voltak elhelyezve.⁸

Neszmély, Almás, Süttő után – ez utóbbinál megemlíti a vörösmárvány bányát – megérkeznek Esztergomba. A város nevezetességeit leírva ugyan nem derül ki, hogy itt kiszálltak-e, vagy Sestini más forrásokból merítve mondja-e el a tudnivalókat. Ezután egy magas várat pillantanak meg, „illír nyelven” Visegrádot. Szerzőnk tud az itteni királyok találkozójáról, Salamon fogságáról, Mátyás palotájáról, valamint arról, hogy a magyar koronát sokáig őrizték a várban. Visegrád lakossága inkább német, mint magyar, s szőlőműveléssel foglalkoznak. Mielőtt Vácot elérték volna, még látták a Szentendrei-szigetet, s Sestini megjegyzi, hogy Óbuda és Újbuda között is van egy erdős sziget, a „Hasen-Insell”, a Nyulak szigete, azaz a Margitsziget. Vácott vendéglőbe is betérnek. Szerzőnk megemlékezik arról, hogy járt már itt első magyarországi útja során, s hogy addig nem beszél róla, amíg ezt az első útját nem publikálta.

Szeptember 1-jén, pénteken reggel 8 órakor érkeztek meg Pestre, a hajóhidat nyitva találták, így a hajójuk könnyen haladhatott, és kiköthettek a meder kavicsos árterületén. Szokás szerint Pesten új hajóra kellett szállniuk – új hajómestert is kaptak –, s ezzel haladtak aztán tovább Zimonyig. Sestini kihasználta a rövid pesti tartózkodás idejét, újra meglátogatta a piaristák kollégiumát, az ottani professzorokat, barátait. Ott maradt ebédre, megismerkedett Orutz Zsigmond tartományfőnökkel, egy magas termetű és előrehaladott korú emberrel, aki elmondta neki, hogy járt már Firenzében, mire Sestini közölte vele, hogy jól emlékszik rá, ekkor ugyanis ő a retorikai iskolában éppen vizsgáit tette le. Ennek a páter nagyon megörült.

Ebéd után Sestini átment Budára, hogy Piller professzorral találkozzék s megtekintse a természettudományi gyűjtemény új szerzeményeit. Piller atya említette neki az éppen itt tartózkodó Luigi Lambertenghi urat, akit szerzőnk látott Bécsben, de akkor nem tudott beszélni vele. Lambertenghi a bécsi, itáliai ügyosztály titkára volt, művelt ember, aki érdeklődött a művészetek, a tudomány és az új felfedezések iránt. Szombat reggel fogadta Sestinit, és hosszan elbeszélgetett vele különböző törökországi témákról, melyekben szerzőnk szerint igen tájékozott volt. Majd a délelőtt hátralevő idejét ismét a piaristáknál töltötte, ebéd után pedig átment a budai egyetemre. Délután az itteni piactéren dinnyeárusokat látott, akik kocsikról árulták a gyümölcsöt.

Sestini tudomást szerzett arról, hogy Bécs hercegeérseke, Migazzi kardinális Pesten tartózkodik, ezért szeptember 3-án, vasárnap reggel elment hozzá tiszteletét tenni. Már ismerték egymást Vácról,⁹ de Migazzi nem tudta őt fogadni ebben az órában, ezért szerzőnk átment Budára, hogy Makó professzorral, a nagy matematikussal találkozzék. Miután innen visszatért a hajóhoz, a kardinális inasa várt rá, aki meghívta őminenciájához ebédre. Mivel Sestini nem tudta, hogy török kísérfője útra akar-e kelni vagy sem, sajnálattal közölte – és bocsánatot kért Migazzitól –, hogy nem tud tovább maradni, így nem fogadhatja el a meghívást. Sajnos azonban ellenszél támadt, így az indulásuk másnapra halasztódott, aminek szerzőnk nem örült, ugyanis éppen ramasan ideje lévén, török barátja semmi ételt nem készített a számára, s mivel Sestini már elvesztegette az ebédet, nagyon várta az estét. Vacsorára egy török kereskedőhöz, Mahmud-Agà-hoz voltak hivatalosak, aki már Pesten telepedett meg, és aki az egész elvesztegetett nap után felfrissítette őket. Másnap reggel fél hatkor új hajóra szálltak, és elhagyták Pestet. Balról haladtak el a Csepel-sziget mellett. Sestini megállapítása szerint hossza 7, szélessége 1, területe 15 mérföld, tudomása szerint 9 falut foglal magába, bővelkedik szőlőkben, gyümölcsösökben és legelőkben. Jobbra elhagyták a Szent Gellért-hegyet és a róla elnevezett fürdőt. Budától 1 mérföld távolságra megpillantották Promontor falut, amely a Duna melléki kis dombokon helyezkedik el, körös-körül szőlőskertekkel, majd Eugeniusberget (Budajenő) és itt-ott elszórva parasztházakat láttak.

A Dunán gabonaőről vízimalmok dolgoztak. Hamzsabég, Pátka és egy nyomorúságos, szakadár görög falu, majd Ercsi következett, ahol postaállomás található. Egy órával később elérték Pentelét. Másnap reggel elhaladtak Földvár falu (vagy kisváros) mellett, itt sóraktár, postaállomás és katolikus parókia volt található. A Duna vizének egyik nevezetes haláról, a tokhalról is említést tesz Sestini. Tovább hajózva látták Paks, majd Tolna városát. Erről utazóink néhány történeti adatot is fontosnak lát megemlíteni. Eszerint a várost 1599-ben a törökök csaknem teljesen felégették, majd 1602-ben a hajdúk foglalták el. 1687-ben itt állomásozott a császári hadsereg útban Eszék felé. 1780-ban Festetich Pál gróf birtokában volt, és egy virágzó és javakban bővelkedő hely lett.

Szeptember 7-én este egy Kis-Bajának nevezett helyen álltak meg, ez a Duna bal partján fekszik, itt csak egy nyomorúságos kocsmát találtak. Másnap reggel megpillantották Baját, elhaladtak Batta alatt, látták a Sárvíz nevű kis folyót. Elérkeztek Szekcsőhöz (Dunaszekcső) – szerzőnk ezt is siralmas helynek látta –, a települést magyarok, németek, rácok lakták. Szeptember 8-án kora délután már Mohácsnál jártak. Sestini ismeri a mohácsi csata eseményeit, beszél II. Lajos haláláról, akit a lova menekülés közben levetett, és ő maga a Carasso-(Csele)-patakba esvén megfulladt.

Mohácson egy kicsit megpihentek, majd Battina falu után Monostorban álltak meg, ahol nagy nehezen sikerült egy kis bort szerezniük. Meglehetősen eseménytelenül telt a hajó útja, olyan kisebb dolgok-

tól eltekintve, mint egy pelikán elfogása és elfogyasztása, vagy részegen, medve módra táncoló helybeliek látványa. A magyar határt Újvidéknél érték el, ahol a vízum elkészíttetése miatt 3 óra hosszaiig kellett tartózkodniuk. Az al-dunai városoknál lezajlott háborús eseményekről szerzőnknek tudomása volt, ezeket pontosan leírja, így többek közt az 1699-es karlócai békekötést is

Szeptember 14-én, Zimonynál Mustafa-Agà kereskedelmi vízuma miatt kénytelen szerzőnk elidőzni, a várakozást a Duna menti növényvilág megsemmisítésével teszi hasznossá. Zimonynál állt az a lazaretum, ahová a török földről érkezőket karanténba zárták a pestis veszélye miatt. Sestininek ezzel kapcsolatban már voltak rossz emlékei, az 1778-as konstantinápolyi pestisnek szemtanúja volt, a járványról 1779-ben egy könyvet is megjelentetett, amikor pedig Konstantinápolyból Erdélybe érkezett 1780 júniusában, őt magát is bezárták, és csak nagy nehezen tudott megszabadulni.¹⁰ Zimonyban csak a város parancsnoka, Sturm báró segítségével és 3 török piaszter lefizetése után sikerült megszereznie az utolsó vízumot, melyre minden Belgrádba tartó hajó utasának szüksége volt. A lazaretum igazgatójával jó kapcsolatba került, ottartózkodása alatt többször is nála ebédelt, a kórházba is ellátogatott, ahol megismerkedett egy angol úrral, James Wosley-vel, aki Indiából érkezett Kairón és Konstantinápolyon keresztül. Egy bizonyos Mattióval is kapcsolatba került, akit szolgálatába fogadott, és aki elkísérte egészen Konstantinápolyig. Szeptember 22-én indultak tovább Belgrád felé. Mr Wosley is kikísérte őket a hajóhoz, mivel a karanténba zártaknak megengedték, hogy a Száva folyó partján sétálhassanak. Szeptember 28-án érték el a Vaskaput (Demir-Kapi), ahol igen veszélyes volt az útjuk. Látták az itt található római emlékeket, Tiberius és Traianus császár feliratait, a Traianus-híd cölöpmaradványait. Innen már török földön haladtak tovább, Vidinbe éppen az újhoid napján, Bairamkor¹¹ érkeztek. Az útjukba kerülő települések közül részletesen leírja Nikápolyt, melyet Traianus alapított, miután legyőzte a dákokat. Természetesen Sestini tud az 1396-os nikápolyi csatáról is (itt ugyan az évszámban téved, 1393-at ír). Mielőtt október 3-án Ruszébe értek volna, a város környékén mindenütt hallatszott: „Yumurcak! Yumurcak!” – az az pestis. S valóban: a városban járvány pusztított. Itt szerzőnk megint bajba került törökös ruházata miatt, de mivel Bécsből volt útlevele, továbbengedték. Bivaly vontatta szekéren tették meg az utat Bulgárián keresztül; a bivalyok olyan lassan jártak, mint a teknősbékák. Október 12-én érkeztek meg Várnába, ezzel kapcsolatban Sestini részletesen leírja a város fekvését, történetét, kereskedelmi életét. Itt újra hajóra szállva a Fekete-tengeren át utaztak Konstantinápolyba, ahol október 22-én vetettek horgonyt.

Szerzőnk nehezen viselte már el a hajó kényelmetlenségeit, ezért korábban, már Mavromolóban kiszállt, majd egy török bárkán Tarapiában kötött ki. Ez Pera kikötője volt, ahol régi pártfogója, Ludolff gróf, a nápolyi követ lakott, akinél ott maradt ebédre, majd innen Bujük-derébe ment Sir Robert Ainslye, a brit követ nyári palotájába, aki barátsággal fogadta őt.

A firenzei utazó második magyarországi útinaplójának ismertetése után meg kell jegyeznünk, hogy ezzel még nem fejeződött be szerzőnk érdeklődése hazánk iránt. Numizmatikai kutatásai során tudomást szerzett a hédervári Viczay-gyűjteményről, s ennek feldolgozása kapcsán az 1800-as évek elején több ízben is ellátogatott Magyarországra,¹² de ez a tevékenysége egy következő feldolgozás témájául fog szolgálni.

JEGYZETEK

-Rövidítések

CIL=Corpus Inscriptionum Latinarum

SESTINI, D.=Viaggio curioso-scientifico-antiquario per la Valachia, Transilvania e Ungheria fino a Vienna. Firenze, 1815

1. PETŐ: A firenzei Domenico Sestini pest-budai utazása a XVIII. század végén. TBM XXV., 1996. 351–360.

2. MONALDI, T.: Elogio di Domenico Sestini Fiorentino già socio corrispondente della Pontificia Accademia Romana d'Archeologia. Róma, 1835. 7., 23.

3. SESTINI, D.: 338–339.

4. SESTINI, D.: Della peste di Costantinopoli del 1778. Yverdon, 1779.
5. SESTINI, D.: 2.
6. SESTINI, D.: Lettere e dissertazioni numismatiche sopra alcune medaglie rare della Collezione Ainslieana (és további 4 kötet). Livorno, 1789–90.
7. Az ógörög nyelvű, de SESTINI által írt szöveget dr. RITÓÓK Zsigmond professzor úr fordította. Szíves segítségét ezúton is köszönöm.
8. CIL III. 4327. SESTINI, D.: 283–285.
9. PETŐ M.: Vác és a Migazzi-gyűjtemény római emlékeinek leírása Domenico Sestini útinaplójában. Megjelenés alatt a Váci könyvek 8. kötetében.
10. SESTINI, D.: 53–59.
11. A Bairam vagy Beiram a ramasan utolsó estéjén az újhold megjelenésével kezdődő népiünnepély, melyet böjtszakítónak is neveznek.
12. UZSOKI, A.: A győri és a Győr környéki régészeti gyűjtés és kutatás története. Arrabona 7. 1965. 10.; PETŐ Mária: Domenico Sestini, a polihisztor és numizmata. Kézirat, megjelenés alatt a Numizmatikai Közlönyben.

MÁRIA PETŐ

SECONDO VIAGGIO DI DOMENICO SESTINI IN UNGHERIA

L'autore scientifico di origine fiorentina fece un viaggio attraverso la nostra patria per la prima volta nella primavera-estate del 1780, sull'itinerario di terra Costantinopoli–Vienna.

Dopo un soggiorno a Vienna di un mese e mezzo, nel ritorno scelse il percorso fluviale del Danubio, da cui pubblicò uno scritto nel 1807 a Berlino intitolato: „Descrizione del viaggio fatto da Vienna per il Danubio insino a Rusciuk, e di là per terra insino a Varna, dove per il Mar Nero mi resi a Costantinopoli”.

I ricercatori ungheresi fino ad oggi non si sono occupati di questo lavoro.

Possiamo conoscere leggendo il diario del viaggio che richiese lungo tempo che redasse Sestini le traversie del trasporto della fine del XVIII. secolo, gli insigni luoghi dell'Ungheria e dei paesi vicini, gli avvenimenti storici in relazione alle località attraverso il punto di vista di un viaggiatore straniero ed esperto.

Occupandosi di questo libro di Sestini venne alla luce anche che ciò che fu pubblicato nel suo lavoro per noi più conosciuto e un estratto tradotto in italiano del libro intitolato „Reise von Pressburg nach Hermannstadt”* (Leipzig, 1785) di Johann Lehmann, scritto intitolato: „Itinerario per guida dei viaggiatori, che vaghi sono di far viaggio per alcune parti dell'Ungheria e della Transilvania”.

* Viaggio da Pressburg a Hermannstadt

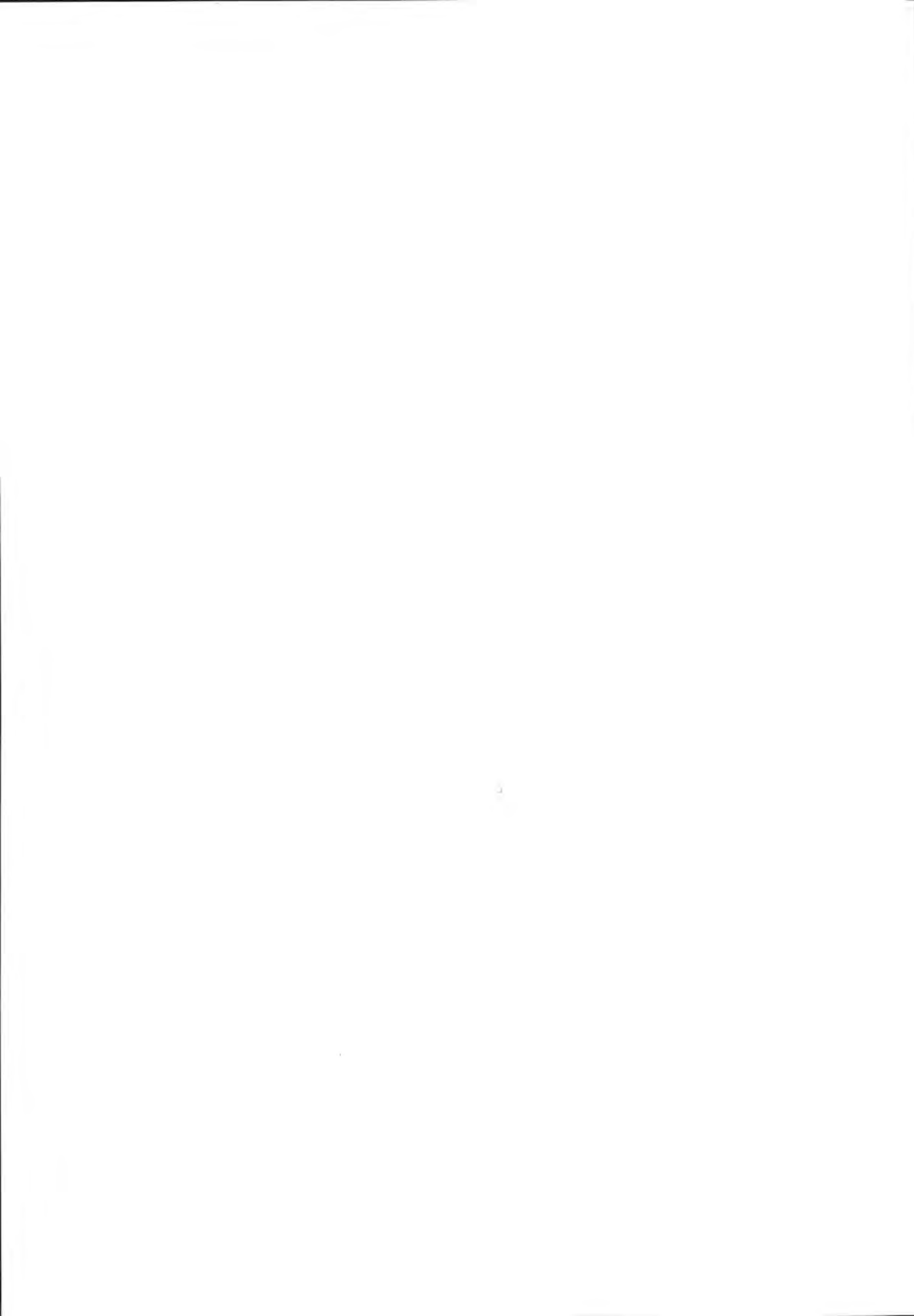
MÁRIA PETŐ

DIE ZWEITE UNGARNREISE DES DOMENICO SESTINI

ZUSAMMENFASSUNG

Der Wissenschaftler florentinischer Abstammung, der Autor reiste im Frühling des Jahres 1780 zum ersten Mal durch unser Land, auf dem Festland zwischen Konstantinopel und Wien. Nach einem eineinhalb monatigen Aufenthalt in Wien wählte er bei der Rückkehr den Wasserweg auf der Donau und publizierte darüber 1807 in Berlin ein Werk mit dem Titel "Descrizione del viaggio fatto da Vienna per il Danubio insino a Rusciuc, e di là per terra insino a Varna, dove per il Mar-Nero mi resi a Constantinopoli". Mit diesem Werk hat man sich in der ungarischen Forschung bis jetzt nicht beschäftigt. Wenn wir die Reisebeschreibung dieses langen, und wechselreichen Weges von Sestini lesen, können wir mit den Reisebedingungen des 18. Jahrhunderts sowie mit den berühmten Sehenswürdigkeiten Ungarns und der Nachbarländer Bekanntschaft machen. Wenn wir uns mit Sestini(s Buch beschäftigen, entdecken wir, daß in seiner, bei uns bekanntesten Arbeit: "Itinerario per guida dei viaggiatori, che vaghi sono di far viaggio per alcune parti dell Ungheria e delle Transilvania" ein publizierter Teil ein auf italienisch übersetzter Auszug des Buches von Johann Lehmann: "Reise von Pressburg nach Hermannstadt." (Leipzig, 1785) war.

FORRÁS

A FŐVÁROSI MECENATÚRA EGY FEJEZETE

ADATOK

BENCZÚR GYULA BUDAVÁR VISSZAVÉTELE CÍMŰ FESTMÉNYÉNEK MEGRENDELÉSÉHEZ.¹

A Fővárosi Képzőművészeti Bizottság² hiányosan ránk maradt iratanyagában a Benczúr Gyula Budavár visszavétele³ című képéhez kapcsolódó dokumentumok a ritka kivételek egyike, amelyek alapján lényegében rekonstruálhatjuk a festmény megrendelésének, illetve elkészültének több mint egy évtizedes történetét. A kompozíciót Buda várának a törököktől 1686. szeptember 2-án történt visszafoglalása kétszázadik évfordulójára rendelték meg, és végül a honfoglalás 1000. évfordulójára rendezett kiállításon mutatták be.

Az európai és a magyar történelemben egyaránt jelentős esemény méltó megünneplésének gondolatát – a Történelmi Társulat 1883. április 5-i közgyűlésén – Thaly Kálmán vetette fel: történelmi kiállítás rendezését, a visszafoglalás történetét feldolgozó monográfia megírását és emléktábla felállítását javasolta. Az alig több, mint egy évtizeddel korábban egyesített Budapest lelkesen azonosult a kezdeményezéssel, hisz Buda felszabadítása az „... egész kereszténységre, de kiválóan a hazánkra, nemzetünkre s főleg fővárosunkra nézve örvendetes esemény” volt.⁴

A társulati ajánlástól a közgyűlési határozatig vezető hivatali eljárást Gárdonyi Albert már publikálta.⁵ Eszerint a társulat elnöksége – a választmány ösztönzésére – 1883. április 24-én tájékoztatta a főváros törvényhatóságát Thaly indítványáról. A beadvány nyomán a közgyűlés 1883. május 2-án felkérte a Képzőművészeti Bizottságot, hogy alaposan tárgyalja meg az ajánlatot, s „mielőbb tüzetes javaslat kíséretében terjessze a közgyűlés elé”.⁶ A társulati támogatással készült bizottsági tervezet 1883. december 8-ra készült el, s a tanács⁷ – egyhangúlag – december 28-án fogadta el.⁸ A közgyűlés 1884. január 9-én⁹ hozott határozatot a „magyar hősiesség és férfibátorság dicsőségének megünneplése céljából” tervezett ünnepségsorozatról.¹⁰ A kiadások fedezeteként 22 200 forintot állapítottak meg. A program előkészítésére, gondozására a Képzőművészeti Bizottságot jelölték ki, lehetővé téve számukra, hogy a Történelmi Társulat néhány tagját is bevonják munkájukba. A megemlékezés 10 pontba rögzített programtervezet – a társulati ajánlason túl – foglalkozott többek között emlékérem veretésével, szobrok és festmények megrendelésével, népünnepély szervezésével. Témánk szempontjából a tervezet 6. pontja alapvető, miszerint a főváros „Lotharingi Károlynak és Petneházy Dávidnak vagy egy más magyar hősnak arcképeit vagy mellszobrait elkészíteti, esetleg azok helyett a nevezetes eseményt megörökítő más képet festet”.¹¹ A művek elkészítésének keretösszegét 4000 forintban jelölték meg.¹²

A Képzőművészeti Bizottság a feladat elvégzésére egy albizottságot hozott létre, amelynek több mint egy évet igénylő előkészítő munkáját – források hiányában – sajnos nem tudjuk rekonstruálni, ám bizonyítható, hogy koncepciójuk 1885. márciusára már megváltozott; ugyanis Gerlőczy Károly alpolgármester, aki egy személyben volt a Képzőművészeti Bizottság és az albizottság elnöke, 1885. március 3-án Benczúr Gyulának levelet írt,¹³ amelyben tájékoztatta a főváros szándékáról: a Buda visszafoglalásának 200. évfordulójára tervezett megemlékezések „egyik programpontját képezi a nagy fontosságú és messzekiható horderejű nevezetes eseményt tárgyzó nagyobb szabású történeti festmény készíttetése”.¹⁴ Gerlőczy afelől érdeklődött, vajon Benczúr elfogadná-e a megbízást a kép megfestésére, s ha igen, milyen tiszteletdíj ellenében, és tudná-e vállalni, hogy 1886. július 1-jéig el is készítse, mivel a főváros a festményt az augusztusban nyíló kiállításán szeretné bemutatni. A levél tanúsága szerint a városatyák ek-